

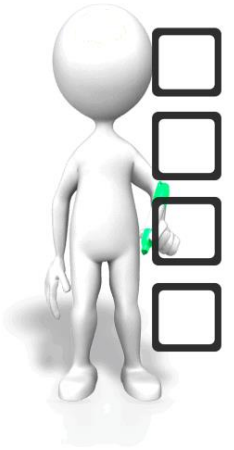
«Гидравлика ва гидроинформатика» кафедраси

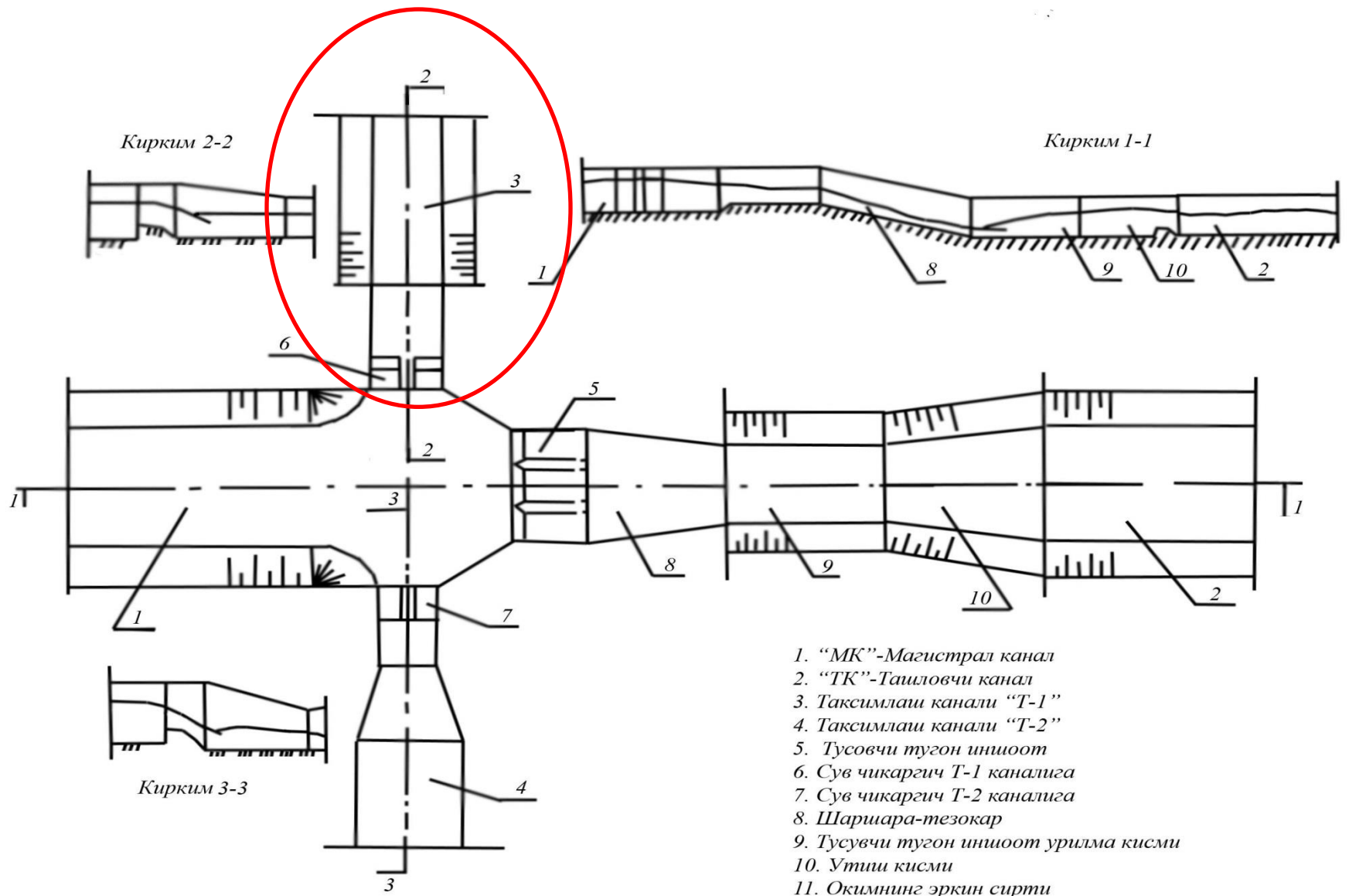
Топшириқ 7: Тақсимлагич (Т-1) каналнинг сув о'tkazish qobiliyatini aniqlash

Амалий профилли сув ўтказгичнинг гидравлик хисоби. Сарф
ва Ён сиқилиш коэффициентини аниқлаш.

Амалий машғулотнинг мақсади:

Амалий профилли сув ўтказгичнинг гидравлик хисобини бажариш. Сарф коэффициенти ва ён сикилиш коэффициенти аниқлаш. Т-2 каналнинг сув ўтказиш қобилиятини аниқлаш.

II. Иншоатлар бўйича:

<u>Иншоатлар</u>	<u>Сув ўтказиш қобилияти, $Q, \text{м}^3/\text{с}$</u>	<u>Сув ўтказгич тури</u>	<u>Остонанинг шакли</u>	<u>Остонанинг баландлиги</u>		<u>Оралиқлар сони N</u>	<u>Оралиқлар кенглиги $b, \text{м}$</u>
				<u>$C_{\text{ю}}$</u>	<u>$C_{\text{л}}$</u>		
<u>Тўсувчи иншоат</u>	$Q_{\text{мк}}$	<u>Кенг остонали</u>		1,1			
<u>T-1 каналига сув ўтказгич</u>		<u>Амалий деворли</u>	трапеция	0,9	1,2	2	3
<u>T-2 каналига сув ўтказгич</u>	$Q_{\text{T-2}}$	<u>Амалий деворли</u>	<u>Эгри чизиқли</u>		1,7	2	2

Тўсувчи иншоат ён ва ўрта деворлари кириш қисмининг пландаги шаклини ихтиёрий қабул қилиш таклиф этилади.

Талаб қилинади

2. T-1 каналидаги сув ўтказгичнинг сув ўтказиш қобилияти аниқлансин.

Топшириқ №7 шартига кўра

T – 1 kanalдаги to'suvchi inshoot amaliy profilli suv o'tkazgich shaklida qurilgan ($0,5H < \delta < 2H$).

Suv o'tkazgich trapesiya shaklida ishlangan bo'lib, ostonaning yuqori va pastki b'eflardagi balandliklari ($C_{\text{ю}}$ va $C_{\text{п}}$), oraliqlarning soni (N) va bir oraliqning kengligi (b) berilgan.

Berilgan:

QT-1=	17.5m ³ /s
$C_{\text{ю}}$ =	0.9m
$C_{\text{п}}$ =	1.2m
N =	2ta
b =	3m

Talab qilinadi:

Taqsimlagich (T-1) kanalning suv o'tkazish qobiliyatini (Q_{so}) aniqlash

Echilishi:

Suv o'tkazgichning suv o'tkazish qobiliyatini amaliy profili suv o'tkazgichlarni hisoblash tenglamasidan tug'ridan-to'g'ri aniqlash murakkab.

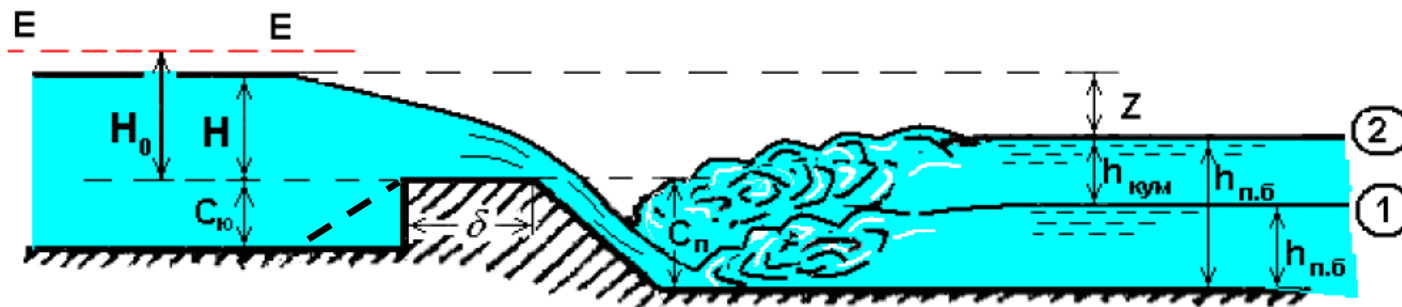
$$Q = \sigma_{\text{кум}} \cdot m \cdot b_x \sqrt{2g} H_0^{3/2}$$

Tenglamada m , b_x va H_0 parametrlarni berilgan qiymatlar asosida aniqlash uchun kanaldagi suvning chuqurligini aniqlash lozim. Chunki suv o'tkazgich ko'milgan-ko'milmaganligini bilish kerak.

Shuning uchun bu masalani grafik usulda echishga to'g'ri keladi. Buning uchun (T-1) kanalning ishchi xarakteristika grafigini $Q_{T-1}=f(h)$ va suv o'tkazgichning suv o'tkazish qobiliyati grafigi $Q_{so}=f(h_n)$ bilan bog'liq ravishda qurish kerak. Pastki befdagi suv oqimi chuqurligiga (h_n) bir necha qiymat beramiz va shu qiymatlar uchun suv o'tkazgichdan o'tadigan sarfni Q_{so} va T – 1 kanaldagi suv sarflarini Q_{T-1} aniqlaymiz. Hisoblashni to ular bir-biriga teng bo'lmaguncha davom ettiramiz. Ikki chiziqning kesilish nuqtasi bizga suv o'tkazgichdan o'tadigan suv sarfini beradi.

Ҳисоблаш тартиби:

1. Sxema masshtabda chiziladi (1-rasm).

1-rasm: Amaliy profilli suv o'tkazgich sxemasi

2. Suv o'tkazgichning kirish qismining shakliga qarab (shartga ko'ra – trapeciya), berilgan S hamda B va C asosida (1-jadval) sarf koeffisienti aniqlanadi. Bizning misolda past devorli suv o'tkazgich ($0,5 < C_{ю}/H=0.69 < 2$) bo'lgani uchun sarf koeffisienti (m) quyidagicha aniqlanadi:

$$m = \frac{\frac{\delta}{H_0}}{B \frac{\delta}{H_0} - C} = 0.39$$

Bu yerda,

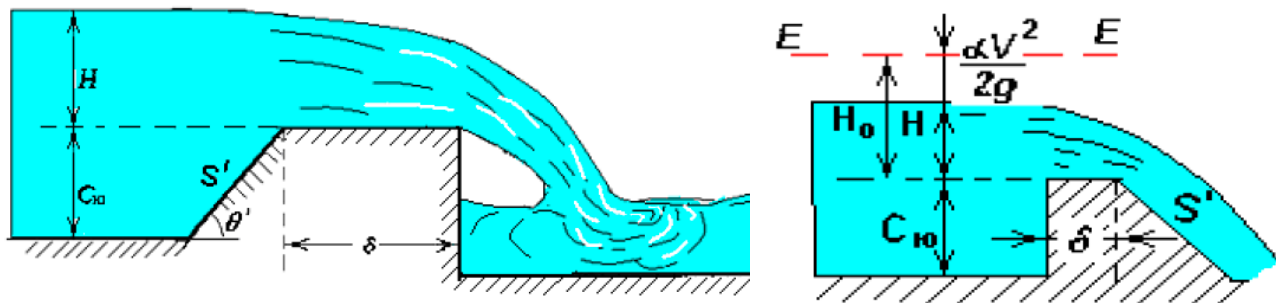
$\delta=1,25H=$	1.64m	
$H=h_0^{MK}-C_{ю}=2.21-0.9=$	1.31m	
$S=2$		
$B=$	2.81	
$C=$	0.21	

Ҳисоблаш тартиби:

Devor balandligiga qarab, amaliy profili suv o'tkazgichlar quyidagicha tasniflanadi:

1. *Past devorli suv o'tkazgichlar* ($0,5 < C_{10}/H < 2$) uchun sarf koeffisienti (m) quyidagicha aniqlanadi:

$$m = \frac{\frac{\delta}{H_0}}{B \frac{\delta}{H_0} - C} \quad [1]$$

Formuladagi “B” va “C” qiymatlarini, yuqori b'ef tomondagi suv o'tkazgich qirrasining gorizontga bo'lgan burchakning kotangensi bilan bog'langan holda quyidagi jadvaldan aniqlanadi (jadval-1):

Jadval 1: [1] Formuladagi B va C qiymatlari ($S = \text{ctg}\theta$)

S	1	2	3	5	10
B	2,9	2,81	2,79	2,77	2,72
C	0,27	0,21	0,2	0,17	0,09

Ҳисоблаш тартиби:

2. *O'rta devorli suv o'tkazgichlar* ($2 < \frac{C_{ю}}{H} < 3$ va $S = S' = 1 \div 2$)

Agar $\frac{\delta}{H} < 0,5$ bo'lsa, sarf koeffitsienti $m=0,445$ qabul qilinishi mumkin.

Agar $0,5 \leq \frac{\delta}{H} < 2$ bo'lsa, sarf koeffitsienti "m" quyidagi formuladan topiladi:

$$m = \frac{1}{\sqrt{4,5 + 2 \frac{\delta}{H_0}}}$$

$S' \text{ va } S''$	H / δ			
	0,5	1,0	1,5	2,0
	0,36	0,39	0,4	0,44
$S' = 1 \quad S' = 2$	0,37	0,40	0,41	0,44
$S'' = 1$	0,33	0,37	0,41	0,42
$S'' = 2$	0,33	0,36	0,40	0,41

Ҳисоблаш тартиби:

3. *Baland devorli* ($C_{ю} \geq 3 \cdot H$ va $S = S' = 1 \div 2$) сув o'tkazgichlar uchun $\delta/H < 0,5$ bo'lganda sarf koeffisienti $m=0,445$ teng deb qabul qilinadi. $0,5 < \delta/H < 2$ bo'lganda esa, sarf koeffisienti quyidagi formula yordami bilan aniqlanadi:

$$m = \frac{1}{\sqrt{4,2 + 2,5 \frac{\delta}{H_0}}}$$

$S' \text{ va } S''$	H / δ			
	0,5	1,0	1,5	2,0
$S' = 3$	0,37	0,40	0,41	0,42
$S' = 5$	0,37	0,39	0,40	0,41
$S' = 10$	0,37	0,39	0,39	0,40
$S'' = 3$	0,34	0,36	0,38	0,40
$S'' = 5$	0,34	0,35	0,37	0,38
$S'' = 10$	0,34	0,35	0,36	0,36

Ҳисоблаш тартиби:

3. Ustunlarning qabul qilingan shakliga qarab, ularga mos kelgan koeffisientlarni ζ_y va ζ_δ tanlab, oraliqlarning siqilish kengligini aniqlaymiz:

$$b_c = \varepsilon b = 2.9 \text{ m}$$

ε - yon siqilish koeffisienti: tayanch va oraliq devorlarning (ustun) plandagi shakliga qarab, quyidagi formula orqali aniqlanadi:

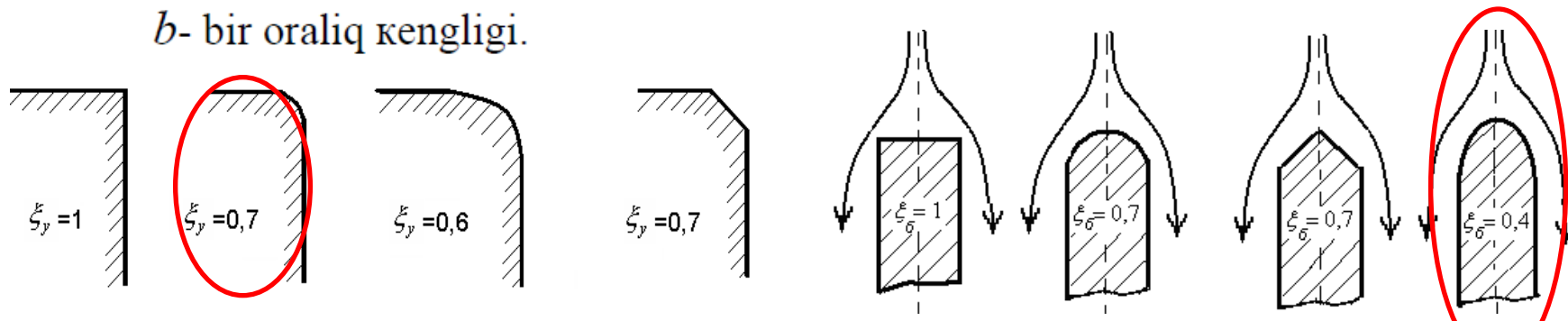
$$\varepsilon = 1 - 0,2 \frac{\zeta_y + (N - 1) \cdot \zeta_\delta}{N} \cdot \frac{H_0}{b} = 0.95$$

bunda: N - bo'limlar (oraliqlar) soni;

ζ_y - torayish koeffisienti bo'lib, tayanch devorlarining kirish qismi shakliga bog'liq,

ζ_δ - torayish koeffisienti bo'lib, oraliqdagi tik devorning plandagi shakliga bog'liq;

b - bir oraliq kengligi.

Ҳисоблаш тартиби:

Avvalo suv o'tkazgich kumilmagan deb qarab, suv o'tkazish qobiliyatini aniqlaymiz ($\sigma_{\text{кум}} = 1$):

$$Q = \varepsilon \cdot N \cdot b \cdot m \sqrt{2g} H_0^{3/2} = 9.11 \text{ m}^3/\text{s}$$

5. Pastki b'efdagi (T-1 kanaldagi) suv chuqurligiga har xil qiymatlarni berib, formula bo'yicha sarfni aniqlaymiz.

A) – Agar $\frac{Z}{C_n} > \left(\frac{Z}{C_n}\right)_{\text{кп}}$ bo'lsa, suv o'tkazgich ko'milmagan ($\sigma_{\text{кум}} = 1$), (chizmada 1-chi vaziyat).

B) – Agar $\frac{Z}{C_n} \leq \left(\frac{Z}{C_n}\right)_{\text{кп}}$ bo'lsa, suv o'tkazgich ko'milgan ($\sigma_{\text{кум}} \neq 1$), (chizmada 2-chi vaziyati).

Bu erda: Z – yuqori va pastki b'eflardagi suv sathlarining farqi: $Z = H - h_{\text{кум}}$

C_n – ostonaning pastki b'ef tomonidagi balandligi;

$h_{\text{кум}}$ – ko'milish chuqurligi: $h_{\text{кум}} = h_{\text{n.б}} - C_n$

Ҳисоблаш тартиби:

Agar suv o'tkazgich ko'milgan bo'lsa $\frac{Z}{C_n} \leq \left(\frac{Z}{C_n}\right)_{кр}$, ko'milish koeffisientni G.D. Deryugin formulasi orqali aniqlanadi:

$$\sigma_{кум} = \sqrt{1 - \left[1 - \left(1 - \frac{h_{кум}}{H_0} \right) \cdot \frac{1}{1 - \left(1 - \frac{m}{0,59} \right)^{2/5}} \right]^2}$$

Suv sarfini quyidagicha aniqlanadi:

$$Q = \sigma_{кум} \cdot \varepsilon \cdot m \cdot b \cdot N \sqrt{2gH_0^{3/2}}$$

yoki $Q = A \cdot \sigma_{кум}$ bu erda: $A = \varepsilon \cdot m \cdot b \cdot N \sqrt{2gH_0^{3/2}}$

Hisoblashni jadvalda keltiramiz (2-jadval):

Ҳисоблаш тартиби:

2-jadval: Hisoblash ishlari

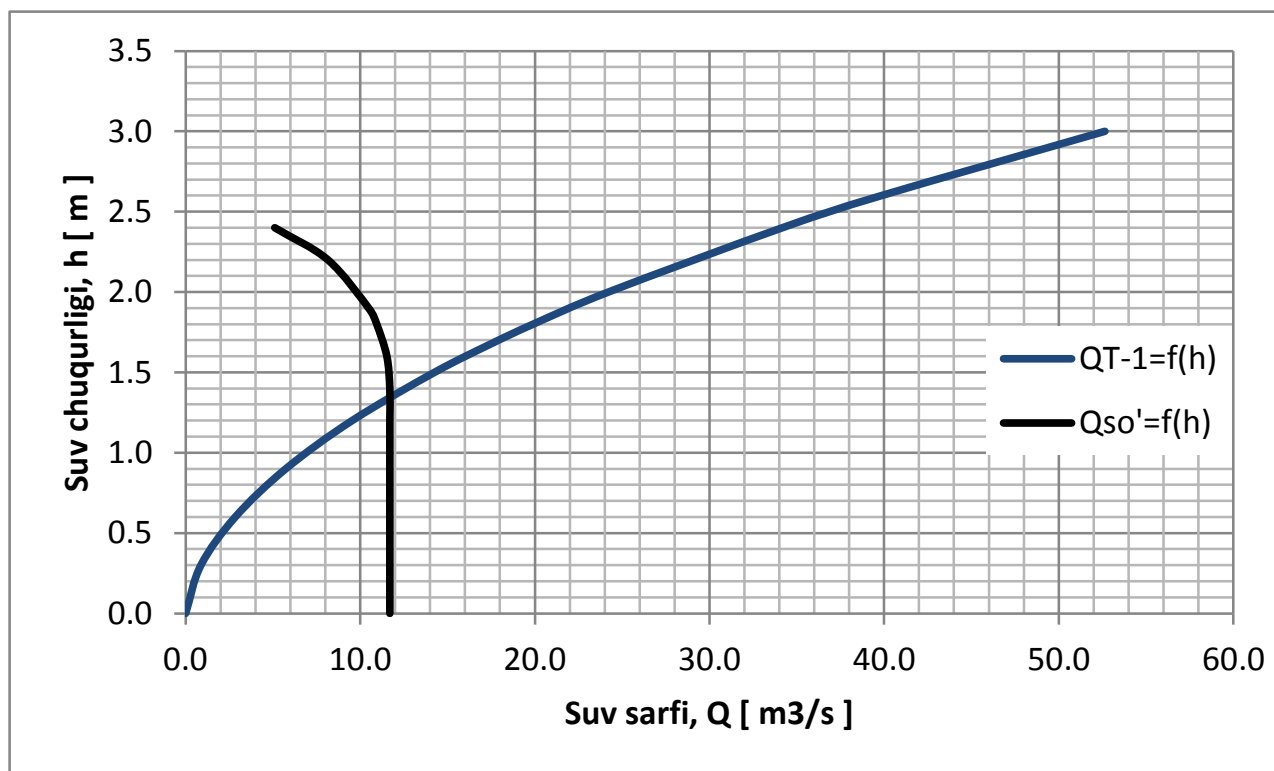
h m	Q_{T-1} m³/s	h_п m	h_{ko'm} m	h_{ko'm}/H₀	σ_{ko'm}	A m³/s	Q_{so'} m³/s
0.0	0.0	0.0	-1.2	-0.9	1.0	11.7	11.7
0.3	0.9	0.4	-0.8	-0.6	1.0		11.7
0.6	2.8	0.6	-0.6	-0.5	1.0		11.7
0.9	5.7	0.8	-0.4	-0.3	1.0		11.7
1.2	9.5	1.0	-0.2	-0.2	1.0		11.7
1.5	14.3	1.2	0.0	0.0	1.0		11.7
1.7	17.5	1.4	0.2	0.2	1.0		11.7
1.8	19.9	1.6	0.4	0.3	1.0		11.5
2.0	24.2	1.8	0.6	0.5	0.9		10.9
2.4	34.2	1.9	0.7	0.5	0.9		10.5
2.6	39.8	2.2	1.0	0.8	0.7		8.1
3.0	52.6	2.4	1.2	0.9	0.4		5.1

Ҳисоблаш тартиби:

6. Jadvaldagi qiymatlar bo'yicha suv o'tkazgichning suv o'tkazish qobiliyati grafigi $Q_{s.o'} = \varphi(h_n)$

chiziladi va unga T-1 kanalning ishchi xarakteristikasi $Q_{T-1} = f(h)$ grafigi quyiladi.

Ularning kesishish nuqtasi suv o'tkazgichdan o'tadigan sarf qiymatini beradi.

JAVOB:

$h = 1.35$ m

$Q_{so'} = 11.7$ m³/s